

prefettizio, smussarono il tono delle loro orazioni e tutti ben presto dimenticarono l'atto di rivolta contro le "tabelle".

Non i piranesi però, che al tempo dell'infanzia dell'autore, la rievocavano ancora come un grande atto rivoluzionario che aveva scosso l'orgoglio di quella cittadina.

L'Apollonio chiude il lavoro riportando un intervento del glottologo goriziano Isaia Graziadio Ascoli sul problema dei nazionalismi in Europa. Nel 1895 egli presentò alcune idee fortemente innovative che furono però trascurate e lasciate cadere. Spiace che l'autore non abbia approfondito questo tema, che resta centrale per la regione istriana. Sarebbe stato importante vedere messe a confronto la dottrina francese della nazionalità come comunità politica e la dottrina tedesca della nazionalità come comunità etnica. La prima accezione, nata dalla Rivoluzione Francese vede la nazione come l'insieme degli individui che quotidianamente accettano di aderire ad un patto civile; la seconda accezione vede nella *Volksnation* una entità prepolitica, che prevale sulle scelte individuali. Ma se quella antica definizione può offrire ancora una chiave interpretativa, si può dire che la "nazione dei cittadini" ha radici etniche e culturali che alimentano regole di convivenza solidale. Quando le istituzioni pubbliche non funzionano, la solidarietà civile si indebolisce e si rafforza il localismo, ossia la riduzione del vincolo di cittadinanza ad appartenenze ristrette, talvolta rivendicate come identità etniche esclusive e orgogliose.

Angelo Ciuffardi

Paolo Parovel: L'IDENTITA CANCELLATA.

Eugenio Parovel Editore, Trst 1985, str.230

Avtor v uvodu svojega dela, ki je dodobra razburkal tržaško javnost, pravi: "Edinstven primer v zgodovini Evrope velik del prebivalstva današnjih provinc Trsta, Gorice, Trbiža pa tudi Istranov v Italiji nima svojega pravega priimka, pogosto tudi ne svojega lastnega imena, ampak ima izmišljena druga imena in priimke, ki so bili vsiljeni od nacional fašizma.

Med leti 1919-45, torej v obdobju vsega šestindvajsetih let, so bili na tem območju, kjer se srečujejo neolatinski, slovanski in germanski elementi, izbrisana stoletja in stoletja večnacionalne identitete, oblikovane s svobodnim in naravnim odnosom med različnimi narodi. V svoji esencialni surovosti je bilo to politično delo tako učinkovito, da je izbrisalo lastne sledi iz osebnega, družinskega in družbenega spomina žrtev. Po nekaj desetletjih se novi naraščaji ne spominajo teh sledi, stari pa kažejo, da so jih že pozabili.

Paolo Parovel, ki priznava, da tudi sam spada v navedeno kategorijo ljudi, je znan tržaški publicist, obe-

nem pa je tudi osnovelec in iniciator gibanja in liste "Mitteleuropa", pa je z delom šokiral tržaške nacionaliste. Ti so knjigo pričakali na nož, saj jim je neizpodbitno dokazal, da se kljub gorečemu povečevanju italijanstva pretaka po njihovih žilah slovanska, židovska in nemška kri.

Kljub temu, da je bilo soočenje s tem dejstvom za te moderne janičarje neprijetno, je resnica neizbežna. Delo je bilo tudi zaušnica Trstu, ki se je skozi zgodovino ponašal kot kozmopolitski prostor in kjer je prihajalo do sinteze različnih kultur in etnosov. Danes pa to staro mesto gradi svoj "image" na nacionalizmu in občutku ogroženosti od svojega naravnega zaledja, iz katerega je vseskozi črpalo demografske potence.

Knjiga je poleg uvoda, v katerem avtor zgodovinsko opiše razmere, ki so pripeljale do tako imenovane "etnične melioracije" Julijske krajine, polna kompletnih seznamov (prek 5000) poitalijančenih priimkov, imen in toponomastičnih imen, obenem pa je v njej precej dokumentov in uradnih razglasov. Parovel tudi pravi, da ni mogel najti vseh dekretov in dokumentov za območje Istre in Reke, kar niti ne preseneča, saj je marsikdo imel tehtne razloge, da jih je skrival globoko v italijanske državne arhive.

V uvodu je predstavljen zgodovinsko političen pregled ozemlja, ki se z italijansko aneksijo preimenuje v Julijsko krajino. Na tem ozemlju je živelo okrog milijon ljudi in avstrijsko štetje je kljub temu, da je za nacionalno opredelitev uporabilo službeni namesto materni jezik, naštelo okoli 51% Slovanov in le 38% Italijanov. Medtem ko so bili Slovani naseljeni skoraj po celotnem ozemlju, so bili Italijani koncentrirani v večjih urbanih obalnih središčih.

Italija je z okupacijo teh ozemelj po prvi svetovni vojni na deklarativni ravni sicer Slovincem obljubila vse prave in polno zaščito, vendar se obljub ni držala niti pred nastopom fašizma.

Začne poitalijančevanje toponimov, imen in priimkov, vzporedno pa poteka premeščanje slovenskih in hrvaških uslužbencev v Italijo. Prihajalo je tudi do administrativnega omejevanja uporabe slovenskega in hrvaškega jezika.

Po letu 1920 se mehkeemu omejevanju pravic pridruži fašistično nasilje, ki se začne s požigom Narodnega doma v Trstu, nadaljuje pa z uničevanjem šol ter kulturnih in političnih središč Slovanov. Ko pa fašisti s pohodom na Rim prevzamejo oblast, se prepove slovenski jezik v javnih uradih in celo v zasebnih pogovorih.

Do leta 1927 zaprejo vse slovenske in hrvaške šole, razpustijo vsa slovenska društva in prepovejo ves slovenski tisk.

Istočasno se začne množično poitalijančevanje, ki je svoje delovanje argumentiralo z dejstvom, da gre za območje rimske Italije. V skladu s to ideologijo so izvorni toponimi seveda latinski, ki so bili kasneje podvrženi

slovenski in nemški barbarizaciji. Tudi avtohtono prebivalstvo je lahko le latinsko, ostali so tuji inorodni barbari.

Najprej je nastopilo poitalijančevanje toponimov. Pri tem se je oblast naslonila na imena, ki so jih čisto slovenskim krajem že v času Avstrije dali tržaški iredentisti, kateri so bili organizirani v Julijskem alpinističnem društvu.

Ta društva so v svojo dokumentacijo in kartografijo namesto izvirnih krajevnih imen vnašala svoja izmišljena in latinizirana imena krajev.

Po letu 1918 so italijanske oblasti začele uvajati nova toponomastična imena. Proces je bil zaključen 1921. leta.

Leta 1923 je oblast s kraljevskim dekretom, ki ga je podpisal Mussolini, predpisala, da se morajo v javnem življenju uporabljati novi toponomastični nazivi. V posameznih primerih, ko je bilo novo ime tako različno od starega, da se lokacije ni dalo ugotoviti, je bilo dopuščeno z malimi črkami v oklepaju staro ime.

Ideja o spremembi priimkov je bila najverjetneje rojena pri italijanskih iredentistih, ki so predvsem zaradi ilegalne dejavnosti v času Avstro-Ogrske želeli zakriti svojo identiteto.

Drugi razlog za to pa so bili njihovi ne preveč italijanski priimki, zato so bili 1918. leta ravno oni prvi med tistimi, ki so si jih dali zamenjati. Italijanska oblast je takoj po aneksiji začela pisati priimke z italijansko pisavo (ICH namesto Č, C namesto K, GN namesto NJ).

Leta 1926 pa je bila izdana kraljeva zakonska odredba, s katero je bilo potrjeno posebno pravilo brezplačne "povrnitve" v italijanske priimke. Priimke za katere so menili, da so izvorni italijanski, vendar so bili tekom let popačeni s tujo pisavo in z dodajanjem tujega korena, so prefekti sestavili posebne spiske. Na osnovi teh spisikov so potem sestavili italijansko verzijo istih priimkov.

Priimke "tujega izvora", za katere niso mogli dokazati porekla, so velikokrat enostavno prevedli. Pri tem je prihajalo do prav smešnih situacij, saj so isti priimek lahko poitalijančili na več načinov. Lep primer je priimek ČEHOVIN: kot priimek italijanskega izvora so ga spremenili v CECCHINI, druga komisija pa je ta priimek smatrala kot priimek tujega izvora in ga je spremenila v CECOVINI.

Kljub dekretu o povratku izvirnih imen, le-ta v začetku ni imel množičnega odziva. Zato so fašistične oblasti začele izvajati številne pritiske na ljudi, tako da je tisti, ki tega ni storil naletel na velike težave. Redki so bili posamezniki, ki zaradi starosti, ekonomske neodvisnosti oziroma družbene marginalnosti niso bili podvrženi pritiskom nacionalfišistične oblasti.

Njihova hrabra drža jim je prinesla neenakopravnost, trpljenje in izobčenje. Trud se je na koncu pokazal za brezpredmeten, saj so jim bili priimki spremenjeni po uradni poti.

Na koncu avtor meni, da je število oseb, ki so bili deležni nasilnega poitalijančevanja preseglo 500.000. Če k temu prištejemo še 100.000 izseljenih ljudi, lahko pritrdimo zadovoljstvu rimskih oblasti nad čisto etnično podobo Julijske krajine.

Podobno je italijanska oblast ukrepala glede imen. Pri tem se je naslonila na star avstrijski zakon, ki je prepovedal dajati otrokom smešna, nemoralna imena. Oblasti so kot taka prepoznala seveda vsa neitalijanska imena. Če so starši poskušali na vsak način otroku dati slovensko ime, jih uradniki niso hoteli vpisati v rojstne knjige. S kraljevim dekretom leta 1939 pa je bilo italijanskim državljanom dokončno prepovedano dati tuje ime.

Po drugi svetovni vojni pa padec fašizma še ni prinesel avtomatične vrnitve izvirnih imen, priimkov in toponimov. To se je zgodilo le na območjih, ki so prišla pod jugoslovansko upravo. Drugače je bilo v coni A STO, kjer je angloameriška uprava šele leta 1947 omogočila ljudem povratek izvirnih imen na njihovo zahtevo.

Identičen ukrep za vrnitev izvirnega imena na lastno iniciativo in zahtevo je izdala italijanska vlada leta 1948 za južno Tirolsko, ki ga je z internim dopisom dopolnila tudi za goriško in tržaško pokrajino.

Vendar je ta ukrep prezrl takratno tržaško realnost ter moč in vpliv, ki so ga imeli lokalni nacionalistični krogi nad prebivalstvom. V praksi je to pomenilo, da si mnogi ljudje zaradi okolja, v katerem so živeli, še posebej to velja za tržaško občino, niso upali vložiti zahteve za vrnitev izvirnega imena in priimka.

Zabeleženih je precej primerov, ko so ljudje, ki so vložili zahtevo, naleteli na celo vrsto težav in nevšečnosti.

Na koncu je potrebno povedati, da Mussolinijev dekret o nasilnem poitalijančevanju toponimov ni bil nikoli ukinjen. V krajih kjer, občine vodijo nacionalistične struje, nočejo slišati o vrnitvi izvirne toponomastike, niti v dvojezični obliki.

Pričujoče Parovelovo delo je eden prvih poskusov v Trstu, za osvetlitev dogodkov, pred katerimi je italijanska stran vseskozi zatiskala ušesa.

Paolo Parovel zato zasluži za svoj pogum in raziskovalno vnemo vse priznanje.

Andrej Jerman